مێزەرو گوڵ

نووسینی: فرانسوا نیکۆلۆ
وەرگێرانی بۆ عەرەبی: سلیمە لبال
وەرگێرانی بۆ کوردی: شێرزاد هەینی ـ سوید
Sherzad55@hotmail.com

پێشەکی:

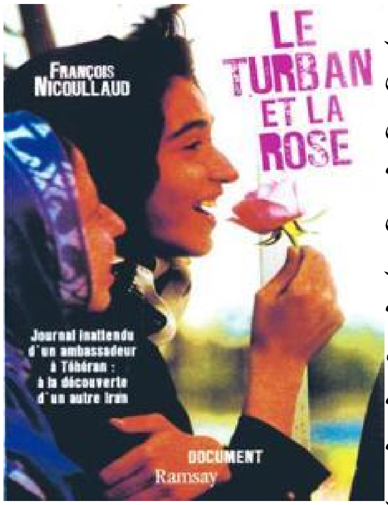

کتێبی مێزەرو گوڵی نووسەر فرانسوا نیکۆلۆ، پەردەو دەمامک بە وردی لە سەر وردەکاری ژیانی گشتی هاووڵاتیانی ئێرانی لادەدات، دیتن و نیگاکان تایبەتە بە دبلۆماتێکی فەرەنسی کە ماوەی چوار ساڵ لە تاران ژیاوە. ئەو ولاتەی ئێمرۆ هەموو لایەک لەبەر مەترسی پەیداکردنی چەکی ئەتۆمی روویان تێکردووەو ئەمریکا هاواری لەسەر پێشەسازییە ئەتومێیەکەی لە هەمووان بەرزترە. دبلۆماتە فەرەنسییەکە باسی نهێینەکانی رژێمی ئێرانی کردووە، پەیوەندی ئەمریکی ئێرانی و فەرەنسی ئێرانیشی باسکردووە. لەو کتێبەدا بە درێژی باسی پەیوەندیە مرۆیەکانی پەیوەست بە کەرەم و رێزگرتن نێوانی کۆمەڵەکە کراوە، چەندین رووی شاراوەو سەرسوڕهێنەری ناو ئەو کۆمەڵگایە دۆزراوەتەوە. ئەو کتێبە بینینی راستییە لەلایەن ئەو دبلۆماتە نووسراوەتەوە، ئەو دبلۆماتەی لە ساڵی **1940** لە ولاتی میسر لەدایکبووە، شرۆڤەی رەوشی ئێرانی کردووە، بە چاوێکی وردەوە هەموو ناواخنەکانی بینیوە، بە گێڕانەوەی رۆژانەی خۆی ئەو کۆنە سەفیرەی فەرەنسا لە ئێران، رووی ئێرانی بە جیهانی خۆرئاوا ناساندووە.

گەشت و بیرەوەرییەکانی ئەو سەفیرە لە سەرتاشخانەیەکی میللیەوە تا بازاڕەکان و مزگەوت و کۆنە سەفارەتی ئەمریکی لە تارانی تێدایە، بەرەو پاشماوەی بۆمەلەرزەکەی شاری بام لە ساڵی **2003** رۆیشتووە، چەندین وێنەی ڕاستەقینەی کۆمەڵگەی ئێرانی گواستیتەوە، بێجگە لەوانەش نیازو بەرنامەی وێنەو دیتنی زۆری لە هەگبەدا بوە، بەڵام رژێمی ئێرانی بواری نەدابوو دەربازیان بکات.

بەشی یەکەم:

مێزەرو گوڵ:

لەو گەڕەکەی سەفارەتەکەی ئێمەی لێ بوو، سەرتاشخانەیەکی تێدابوو، لە سەرتاشەکەم پرسی، چۆن دەکرێ من ببمە ئێرانی ..؟ شوێنی سەرتاشخانەکە گونجاو نەبوو، ئەگەرچی سەرتاشخانەی تایبەتی پیاوانیش بوو. لەو تەنیشتەی میوەفرۆشێک و لەلایەکەی تریشی دەرمانخانە بوو، هەر وا دەبێت سەرتاشخانەکە شوێنێکی تەقلیدی بوو. لە ژوورەکەی ئاوێنەیەکی گەورە هەڵواسرابوو، ئەوەی دەهات

پێشتر سەری دەشووشت و چاوەروانی دەکرد، تا نۆرە دەهات، بۆنی بازارەکە لووتی پڕ جۆرەها بۆن و بەرام دەکرد. لەو پیاوە نزیک بووم. لەویێ بووم پیاوێک هات، لەگەڵ سەرتاشەکە گفتوگۆو سەودای بوو، تا بزانی لە بڕی سەرتاشینی کوڕە تەمەن دە ساڵییەکەی چەندی دەوێت، ئەو پارەی لە جیاتی خزمەتەکەی وەریدەگرێت چەندە.! لەناو ئێرانیەکاندا وشەی بەرێزو فەرموو و نابێ و خزمەتکارتم زۆرە، لە قسەکردنا، هەزار جار بە قوربانت دەبێت، مامەلەیان خۆشەو روویان بە ئەدەب و بەرێزە.

رۆژە خۆشەکان و رۆژە زەحمەتەکان:

برادەرێک لە گرتووخانەی شارا سەردانی کەسێکی کردبوو بە سێدارەدان حکوم درابوو، پاش سەردانەکەی هاتە لام، باسی رێزو سڵاو وەرگرتنە گەرمەکانی بۆ کردم، چون دەست لە سینگ وەڵامت دەدەنەوەو بە وشە کلاسیکیەکەی خۆیان بە قوربانت دەبن. لەو ولاتەدا کیژی گچکە بە خاتوون ناودەبن، ئەو ولاتە بە چاوتێری بەناوبانگن، ئەگەر نەداریش بێت ئەوەی هەیەتی لەبەردەمت دادەنێت.

دوور لەو رەوش و دیمەنانە، من و سەفیرێکی تر، بۆ خوانێکی مانگی رەمەزان لەلایەن خانەوادەیەکی دیاری ئێرانی داوەتکرابووین، برادەرەکە وتی: ڕاستە کە دەڵێن رۆژی یەکەمی مانگی رەمەزان لە هەموو رۆژانی تر زەحمەترە، لەوەیان ڕاستین.

تا بگەیتە ناو ئەو دانیشتن ئەو نەریتە کۆمەلایەتیە دەبێ چەند بوارو سنوور ببڕیت، لە ناوەوەو لە دەرەوەو لەسەر شانۆی ژیان و ژیانی خێزانیش دەبێ شارەزا بیت، لە چەندین بازنەی پارێزگاری یاساکانی کۆماری ئێرانی دەربازت بیت.

ئێرانیەکان لە زۆر بۆنەی تایبەتی وەک ژنهێنان و ئاهەنگە خێزانیەکانی ئەو بۆنانە لە هۆلی تایبەتی سازدەکەن، لەو بۆنانەدا دوور لە کۆتی نەریتە ئیسلامییەکان هەڵسوکەوت دەکەن، ژنان رووپۆشەکانیان فڕێ دەدەن، بە مکیاژی تۆخەوە روویان رەنگین دەکەن و پیاوەکانیشیان ملپێچ لە مل دەبەستن و ریشیان پاک دەتاشن. لە ناو خێزانە تەقلیدیەکانیش بووک و زاوا جلی سپی و جلی تایبەتی دەرچوون و ملپێچی پەپوولە دەبەستن و ئاهەنگەکەش بە کامیرا وێنەدەگرن و لەسەر دی ڤی دیش تۆمارو کۆپی دەکەن. لەناو کەمینەکانی جولەکەش بە ئامادەبوونی دەیان هەزار کەسی دۆست و برادەرانی دڵسۆزیان، پێنج نوێنەری کەمینە ئاینیەکان، ئەرمەنەکانی باکووری ولات و ئەرمەنەکانی باشووریش، چەند موسلمانێکی هاورێیان، هەمان چالاکی خۆشی سازدەکرێت. چوومە ئاهەنگی خێزانێکی مامناوەندی لە رووی ئابوورییەوە، پێشوازییەکەیان وەک پێشوازی بنەماڵەکانی شاهانەی فرسای بوو، هەموو یەک یەک هاتنە دووان، بووکەش بە جوولەو بە سەما بەشداری هەموویان کردو وەک شازادەیەک دەجولایەوە.

سەردەمی شپرزەیی:

هەلمەتی چەسپاندنی یاسا ئیسلامیەکان لە رۆژانەی ئێراندا وەک یەک نەبوو، توندو تیژی و چاوپۆشییەکانیش بە رەوشی سیاسییەوە بەندبووە، هەر کە ئاڵۆزییەکی سیاسی بێتە کایەوە ئەوو پیاوانی بسیج دەکەونە خۆو ژنانی روولەدەرو دەموچاوکراوەو پۆشاک کورتیان سزاداوە، هەروەها پیاوانیش بەر ئەو هەلمەتە کەوتوون، ئەندامانی ئەو سوپایە دوای قوومی ناو بەرداخی ناو شێرەکانیان لێیان فڕکردووە. ئەوانەی بەر ئەو هەلمەتانە کەوتوون سەرەتا کەوتوونەتە دەست پۆلیس و پاشان رووبەرووی قازیش کراونەتەوەو غرامەیان پێ ژماردوون.

با بگەرێنەوە بەشێکی تری ژیانی رۆژانەی کۆمەلایەتی پاککەرەوەکانی تارانی پاش بۆمەلەرزەکەی بام. ئەوانە توێژێکی بەرفراوانی زۆری ناو ئەو کۆمەڵگایەن، ئەگەرچی ماندوون و ئەرکی رۆژانەیان قورسە بەڵام رووخۆشن. هەر یەکێک لەوانە بە دڵسۆزییەوە خەریکی پاککردنەوەی ئەو بەشە شەقامەیە کە بۆی دانراوە،

ئەوان هەموو رۆژو بەبەردەوامی کاردەکەن، لە پشوودان و حەسانەوەو مۆلەت ناپرسن، بۆیە شارەکە بەردەوام وا پاک و خاوێنە.
لە 26 ی دیسمبەری 2003 دا بۆمەلەرزەیەک لە ماوەی تەنیا 12 چرکە شارێکی کاولکردو 30 هەزار هاوولاتی کوشت، تارانیەکان بۆ قەرەبووو یارمەتی شارییەکانی ئەو شارە، یەک دەستە هاتنە مەیدان و کۆمەکی جلوبەرگ و پارەو دەرمان و خواردنیان کۆکردەوە، لەبەر زۆری خاشاک و پاشماوەی کەلاوەکانیش پاککەرەوەکانیش هاتنە دەست و بەشداری پاشماوەکانیان کرد و رۆلی باشەی خۆیان بۆ یارمەتی لێقەومانانی ئەو شارەیاندا و شارەکەیان خاوێنکردەوە.
890 کەسی گێسک بەدەست هاتنە مەیدان و رێکخراوێکی ناحکومیان بەناوی
(پاککەرەوەکانی بێ سنوور) یان دامەزراند، بە هاوکاری چەندین تراکتۆرو شۆفلەکان پاش سێ رۆژی دوای کارەساتەکە گەیشتنە شوێنەکە، بە شاهێدی مێوانە بێگانەکانی شوێنی کەلاوەکان، ئەو گێسک بە دەستەکانە شارەکەیان لە تاران خاوێنترو پاکتر کردەوە.

بۆنی دۆستایەتی:
چیرۆکێکی تریش وەک نموونە دەهێنمەوە، ئەویش دوور نی یە لە سیاسەت، بەرێوەبەری دامەزراوێکی نیشتیمانی بۆ چارەسەری مەسەلەیەکی ئالۆزی تایبەت بە کارەکەیان زۆر هاومشۆی منی دەکرد، من دەچووم و ئەو دەهات، بەردەوام دیدارمان دەبوو، تا دۆستایەتیەکەمان زۆر پتەوبوو، هەردوولا بڕوامان بەیەکتری کرد، ئەوەندە بووینە برادەر تا جارێک چوومە سەردانی ئەو لە نووسینگەکەی، بە پێچەوانەی رێنمایی ڕەسمی ئێرانی بە قەمیسی بێ چاکێت لە نووسینگەکەی پێشوازی کردم، ئەوەیش لە ئێران زۆر بێ یاساییە، چونکە ئەوان هەرچەند گەرمیش بێت نابێ بێ چاکێت پێشوازی مێوان بکەن. من کە چوومە ژوورەوە ئەو دەستێکی بۆ چاکێتەکەی خۆی بردو دەستەکەی تری هێنا پێشەوە تا چاکێتەکەم وەرگرێت و هەلێبواسێت، منیش زۆر کۆششم کرد من خۆم چاکێتەکەی خۆم هەلدەواسم و پێویست بەو تەکلیفە ناکات، ئەو لە وەلامدا وتی، من باوکم سەرتاش بووە، لە منالیەوە فێری ئەوەبووین چاکێتی مێوان پیرۆزە، بۆیە ئاسایی بیدەرە من، من هەلیدەواسم، ئەوەش نیشانەی برادەرایەتیە.
بە کورتی با بپرسین، هەر من نیم ئەو پرسیارە دەکەم، ئەوە لە هزرو دیتنی هەموو بێگانەو مێوانێک و هەتا ئێرانەکانیشە، پرسیارەکەش ئەوەیە، ئەو میللەتە بەڕاستی لە جیهانێکی نامۆ دەژین، هەلسوکەوتیان ئەوەندە ناسکەو بەنازەوە لوولدراون، ئایا راستگۆن لەو رەوشتە ناسکەدا!؟
بوونی ئەو پەیوەندییە بەهێزەی نێوان کەسەکان، چاودێری ئەو ئاژاوانە دەکات، کە ماوە ماوە لە نێو کۆمەلەکە دەردەکەوێت، لاوازییە هاوبەش و مەقبوولەکانی بۆ هەموو ئەندامانی کۆمەلەکە پڕدەکاتەوە، ئەوەش هۆکارە پەیوەندی چاکەو باشە بەرجەستە دەکات. هاوکاری نێوان کۆمەلگەی ئێرانی بە روونی لە ناو ململانێیە کۆمەلایەتیەکان و سیاسییەکان دیارە.
لەبەرئەوەی راستییش بە پلەیە، ئاستێکیش هەیە هەندێ لە رەوشتەکان رەش دەبێتەوە، نیشانە دەروونیەکانیان هیمای چاوتێری و شیرینیە، ئەوەش لە جولەکان و جولەی دەستیانەوە دەردەکەوێت، کە سێ جار یەکتری ماچ دەکەن، ئەوانە ماچی سێکس نین، هەر کەسەو بە شێوەیەک پەیوەندی راستگۆیانەی خۆی بۆ بەرامبەرەکەی دەردەخات، چینیە کۆنەکان باشیان وتووە، (پرۆتۆکۆل بۆنی دۆستایەتیە).

دەنگی میللەت:

ماوەی حکومی سەرۆکایەتی سەرۆک خاتمی و سەرۆک رافسنجانی لە نێوان ساڵانی 1997 تا 2005، ئەو هەشت ساڵە ململانێ سەخت و دژوار لە نێوان ئەو دوو رەوتە هەبوو، رەوتی چاکسازیی و رەوتی پارێزگاران، تا لە ئەنجاما بەپێ رەوشەکان، یەکێک سەرکەوت و رەوتێک شکستی خوارد، هەموو لایەن چاوەروانی ئەو درەئەنجامەبوون، میدیاکان روویان لەو نیگایە بوون و چاوەروانی ئەنجامیان دەکرد.
دەبێ ئەوە باش بزانین، رەوتی چاکسازەکان بەرنامەو شێوازی چاکیان زۆر پێبوو، لە سەرەتاوە ئەوان بوون بنکەو پرنسیپەکانی گەمەکەیان دارشت. تا باش و ورد لە ناواخنی دەستەڵاتی ئەو ولاتە بگەین، دەبینین دەستەڵاتەکە لەناو بازنەیەکی یەک ناوەندو چەقە، ناوکی بازنە توندەکە، سستەمە ئیسلامییە گشتگێرییەکەیە، کە لە کەسایەتی ئایە اللە خامنئی رابەری شۆرش و پیاوی یەکەمی رژێمەکەدا دیارو بەرجەستەیە، ئەوەش لە سوپای پاسداران، واتە لە هێزە نایابە سیاسییەکان و سەربازییەکان و قەزائیەکانەوە هاتووتە پەیدابوون، هەروەها لە ئەنجوومەنی پاراستنی دەستوورو تۆرێکی زۆری وتارخوێنی مزگەوتەکان، کە لەلایەن رابەرەوە راستوخۆ لە هەموو شارەکان و ئیستگەکان و تەلڤزیۆنەکانی سەر بە دەولەت و رێکخراوە خێرخوازە گەورەکان دادەمەزرێت. کۆی ئەو دامەزراوانە، بۆ یەک هەڵوێست کۆدەبنەوەو کاردەکەن بۆ دژایەتی بەرەی دەرەکی، یەکێتی ئەوانە کێشەو ململانێیەکانیش رێگر نابن لە دامەزراندن و دواییش لە کارکردنا.
رابەری شۆرشی ئیسلامی سەفەری دەرەوەی ئێران ناکات، ولاتانی خۆرئاوای کەم دییوە، دەڵێن ناچێتە مەکەش، پێشوازی کەسایەتی سیاسی بێگانەی ناکات، ئەگەر موسلمان نەبێت، بەڵام سەرۆک کۆماری ئێران علی خاتمی سەردانی دەرەوەی کردووە.
 ئەو ناوکە رەقەی ئێران توانی ئاسۆیەک بەرەو دەرەوە بدۆزێتەوە، لەو رووانگەوە لەگەڵ خۆرئاواو جیهانی دەرەوە دیداری بووە.

 دائیرەکانی دەستەڵات و کۆمەلگا:
 بازنەی دووەمی ناو ئێران لیباسی دیموکراسی و هاوچەرخی لەبەرکردووە، ئەو بازنەیەش لە پەرلەمان و سەرۆکایەتی کۆمارو وەزیران و ئیدارییەکان و دامەزراوە نیشتیمانیەکان و رێکخراوی ناحکومیش پێکهاتووە. ئەوانەش باش و ورد چاودێری دەکرێن.
پاش ئەو بازنەیە بازنەی سێیەمیش هەیە، ئەوان دیداریان بە جیهانی دەرەوە پتەوە، ئەوانە پشتیوانی دەکرێن و دەنگیان هەیە، ئەو توێژە لە کەسایەتی و دامەزراوی پیاوانی کارو پێشەسازان و نیشتیمانپەروەران و توێژی تر پێکهاتووە، بە ئارەزووی خۆیان لەناو ئێران ماونەتەوە، پلەو پایەی بەرزیان هەیە، ئەگەرچی لێرەو لەوێ تەگەرەو کۆسپیان لە پێش دەبێت، بەڵام ئەوانە ولاتەکە بەرەو زۆرتر گەشپێدان دەبن. کەسایەتیەکانی ناو ئەو بازنەیە لەناو هەموو توێژەکانی کۆمەڵن، لەوانەش کۆمەڵگەی مەدەنی سەرچاوە دەگرێت. ئەگەرچی چالاکی ئەوانە بەرتەسک و کەمە، بەڵام کاریگەرو باندۆری زۆرە لەسەر رەوشەکانی ناو ولات. لەناو ئەو توێژەدا کەسایەتی سیاسی چالاک و کۆمەلناس و رۆژنامەنووس و هونەرمەندان و یاساناسی زۆری تێدایە، سەرجەم بەشدارن لە بریاری سیاسی ولاتەکە.
لە ماوەیەکی نزیکدا لە خشتەی دوایی ئێرانیەکان گەیشتم، ئەوەی شۆرشی ئیسلامی بەڵێنی بە ئێرانیەکانی دابوو، چاوەروان بوون، بۆیە لە یونیوی 2005 دا بە زۆرینەی دەنگ، محمودی نەژاد بە سەرۆکی کۆماری ئێرانی ئیسلامی هەڵبژێردرا.
ئەو ململانێیەی سەردەمی حکومی سەرۆک خاتەمی کران، دیارە ململانێ نێوان چاکسازەکان و پارێزگارانی ناو بازنەی یەکەم و بازنەی دووەم بووە.

بازنەی دووەم کە سەرچاوەکەی هێزێکی بەرفراوانی میللییە لە ساڵی 1997 پاڵەوانەکەی گەیشتە لوتکەی دەسەڵات، شەرعیەتی دیموکراسییشی هەبوو. لەو ناوەشدا بازنەی یەکەم بە ناوکە ڕەقەکە وەنووساون، بۆ خزمەتی شەریعەتی ئاسمانی.

ئەوانەی ناو بازنەی یەکەم، ئیمرۆ ئەوانیش پارێزگارن و لە ناو هەمان بازنەوە سەرچاوەیان گرتووە، سەرۆکی ئێستای کۆماری ئیسلامی ئێران یەکێکە لەوان، خۆی و هەوادارانیشی مێژەر لەسەر دانانێن و لە نەوەی شۆرشا نین، ئەو لە جیهانی پاسدارانەوە هاتووەو دژی عێراق جەنگاوەو دژایەتی نەیارانی شۆرشی ئیسلامی کردووەو دەیەوێت لەناو گەمەکانی سەندووقی هەڵبژاردنا سەرکەوێت. ئەوەی من لێرەدا بەناوی دەستەڵاتی میللی ناوم بردووە، وەک ڕێکخستنی دەستەڵاتە کۆنەکانی میللی نەبووە، وەک سستەمی ستالین نەبووە، کە شۆرشێکی جیهانی ویست تا رووخێنرا. سستەمی رژێمی شیوعیەکانیش چەندین پرنسیپی دیموکراسی لەبەرکردبوو، هەر لە بوونی دەستوورێک لە پەرلەمانێکی هەڵبژێردراوە، تا دەگاتە سستەمی هەڵبژاردن و حکومەتێکی پرسیارلێکراوی پێش پەرلەمان و سستەمی فیدرالی و زۆر شێوەو رووکەشی تری دیموکراسی، بەڵام هەموو لایەک ئەوە دەزانن و شاراوەش نی یە، هەموو ئەو کەرەستانە بۆ جوانی و رووی دەرەوەو پرۆپاگەندەبوون، چونکە بریارە گرنگەکان لەناو دڵی رژێمەکەوە دەردەچوون، ئەویش خۆی لەناو حزبی ئیشتراکی دەدۆزییەوە، لەناو نوێنەرەکانیان لە ناو لیژنەی سیاسی و بیرۆی سیاسییشەوە.

بەڵام ئایا شۆرشی ئیسلامی میراتگری رژێمی ستالینە ..؟؟

لە وەڵامدا دەڵێن نەخێر .. ئەگەر شێوەشیان لەیەک دەچێت، هەردووکیان لە ناخی مێژووەکەیان نموونەی هێزو دەستەڵاتی ئاسیاییان هەیە. دەستەڵاتدارەکانی حەشاردراون، بە چەندین شێوەو بیانۆ دوورن، گەیشتن بەوان زەحمەتە، بیانۆشیان زۆرە.

لەو سیاسەتەوە دەستەواژەی ناوبانگی ناو ئێران (لە پشتی پەردەوە) پەیدابوو. ئەو دەستەواژەیە سالۆنی ئێرانی سەرقالکردووە، گوایە ئەو رووداوانەی رۆژانە روو دەدەن دەستی دەرەکی لە پشتەوەیەو شانۆی رووداوەکان بەرەو شوێنی تر دەبات، تا ئێرانیەکان بگەنە ئەو راسیتەی کارەساتەکەی تەقینەوەی 11ی سپتمبەری نیویۆرک دەستی مۆسادی لە پشتەوە لەگەڵ بووە، تەقینەوەی میترۆکانی لەندەن لە یولیوی 2005 لە ژێرەوە دەستی تۆنی بلێری تێدابووە. لەناو ئێران و لە بەرێکردنی رەوشی سیاسی ولات زۆر شت لە پشتەوەی پەردەوە سازدەکرێت، دەستەڵاتی تاکە کەسی رابەری ئیسلامی بەبێ ئەوەی بگەرێتەوە حکومەت زۆر بریار دەردەکات. لە سیاسەتی دەرەوەش پاسداران لە پێشەوەیە، لە سیاسەتەکانیان سەبارەت بە ئەفغانستان و عیراق و فەلەستین و لبنانیش دەگەرێنەوە لای رابەری شۆرشی ئیسلامی، ئەوەی بۆ حکومەتیش ئاشکرا دەبێت لە رۆژنامەکانەوەیە.

لە رۆژنامەی هەوال بڵاوبویتەوە.